
AN ANALYSIS OF THE EXISTING CURRICULUM IN AZERBAIJAN AND OPPORTUNITIES FOR ITS IMPROVEMENT: A QUALITATIVE STUDY BASED ON EXPERT OPINIONS

Graduate Students, SABAH groups, Azerbaijan State Pedagogical University

Gunay Khanizade

xanizadegunay@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0009-0751-8420>

Zeynab Ismayilzade

zeyneb.ismailzade@icloud.com, <https://orcid.org/0009-0008-8098-8333>

Sima Abdullayeva

simaabdullayeva03@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0009-9671-6751>

Narmin Javadova

narminjavaadova@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0005-4064-9036>

Ayten Ibrahimzade

ibrahimzada1000000@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0004-1961-6347>

Zahra Ibrahimova

zibrahimova@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0008-6285-645X>

Abstract. This study seeks to provide a comprehensive analysis of the effectiveness of the current curriculum implemented in Azerbaijan, with particular emphasis on the challenges encountered during its implementation and its potential for further development, drawing on expert perspectives in the field. A qualitative research design was adopted, and data were collected through semi-structured, open-ended questionnaires. The data were systematically analyzed using thematic analysis, enabling the identification of key themes and conceptual categories. The findings reveal that the existing curriculum demonstrates notable strengths, particularly in its emphasis on student-centered and outcome-based approaches, the integration of interactive teaching methods, and the adoption of competency-based learning principles. Nevertheless, the study also identifies several critical challenges, including structural inconsistencies within the curriculum framework, insufficient resource provision, disparities in teachers' methodological preparedness, and limited effectiveness in fostering essential competencies such as critical thinking, creativity, and communication skills. The study underscores the necessity of enhancing the coherence and alignment among curriculum objectives, content, and intended learning outcomes, as well as modernizing assessment practices and strengthening the integration of practical, skills-oriented learning components. Furthermore, it highlights the importance of adapting international best practices to the national educational context and strengthening teacher professional development as key strategic directions for sustainable curriculum reform.

Keywords: curriculum reform, education system, qualitative research, expert perspectives, student-centered learning, competency-based approach, educational development.

DOI: 10.30546/2709-2488.2026.002.507863

To cite this article: An analysis of the existing curriculum in Azerbaijan and opportunities for its improvement: a qualitative study based on expert opinions. *Journal of Preschool and Primary Education*, Special issue – "Master's research", pp. 71-95.

Article history: received – 31.03.2026; accepted – 30.04.2026.

AZƏRBAYCANDA MÖVCUD KURİKULUMUN TƏHLİLİ VƏ TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ İMKANLARI: MÜTƏXƏSSİS RƏYİ ƏSASINDA KEYFİYYƏT TƏDQIQATI

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, SABAH qrupu magistrantları

Günay Xanizada

xanizadegunay@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0009-0751-8420>

Zeynəb İsmayilzadə

zeyneb.ismailzade@icloud.com, <https://orcid.org/0009-0008-8098-8333>

Sima Abdullayeva

simaabdullayeva03@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0009-9671-6751>

Nərmin Cavadov

narminjavaadova@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0005-4064-9036>

Aytən İbrahimzadə

ibrahimzada1000000@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0004-1961-6347>

Zəhra İbrahimova

zibrahimova@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0008-6285-645X>

Annotasiya. Bu tədqiqatın məqsədi Azərbaycanda tətbiq olunan mövcud kurikulumun effektivliyini, tətbiq prosesində qarşıya çıxan çətinlikləri və inkişaf perspektivlərini kurikulum üzrə mütəxəssislərin rəyləri əsasında təhlil etməkdir. Tədqiqat keyfiyyət metodologiyasına əsaslanmış, məlumatların toplanması üçün yarısırukturlaşdırılmış açıq suallı sorğu alətindən istifadə edilmişdir. Toplanmış məlumatlar tematik analiz yolu ilə sistemləşdirilmiş və əsas kateqoriyalar müəyyənləşdirilmişdir. Nəticələr göstərir ki, mövcud kurikulum şagirdyönümlü və nəticəyönümlü yanaşma, interaktiv metodların tətbiqi və kompetensiya əsaslı təlim prinsipləri baxımından müsbət xüsusiyyətlərə malikdir. Bununla yanaşı, systemsizlik, resurs çatışmazlığı, müəllimlərin metodiki hazırlıq səviyyəsində fərqlər və bəzi əsas kompetensiyaların (tənqidi düşünmə, yaradıcılıq, kommunikasiya) inkişafında boşluqlar müşahidə olunmuşdur. Tədqiqat kurikulumun məqsəd, məzmun və nəticə komponentləri arasında balansın gücləndirilməsini, qiymətləndirmə mexanizmlərinin yenilənməsini və praktik bacarıqlara yönəlmiş məzmunun artırılmasını zəruri hesab edir. Eyni zamanda beynəlxalq təcrübənin milli kontekstə uyğunlaşdırılaraq tətbiqi və müəllim hazırlığının gücləndirilməsi əsas inkişaf istiqamətləri kimi təklif olunur.

Açar sözlər: kurikulum islahatı, təhsil sistemi, keyfiyyət tədqiqatı, mütəxəssis rəyləri, şagirdyönümlü təhsil, kompetensiya əsaslı yanaşma, təhsil inkişafı.

DOI: 10.30546/2709-2488.2026.002.507863

Məqaləyə istinad: Azərbaycanda mövcud kurikulumun təhlili və təkmilləşdirilməsi imkanları: mütəxəssis rəyi əsasında keyfiyyət tədqiqatı. «Məktəbəqədər və ibtidai təhsil», Xüsusi buraxılış – “Magistr tədqiqatları”, səh. 71-95.

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 31.03.2026; qəbul edilib – 30.04.2026.

Giriş / Introduction

“Kurikulum” latın mənşəli söz olub, mənası yol, istiqamət deməkdir. Əsasən, “tədris planı” və ya “proqram” kimi izah olunur. Dünyada ilk kurikulumun yaranması 1918-ci ilə təsadüf edir. Azərbaycanda isə kurikulum termini 1990-cı illərin sonundan etibarən istifadə olunmağa başlanmışdır. “1999-cu ildən etibarən respublikamızda mərhələ-mərhələ həyata keçirilən Təhsil islahatının 2003-2013-cü illəri əhatə edən üçüncü mərhələsində “Ümumi orta təhsilin keyfiyyəti və real tələbatlara uyğunluğu” adlı komponentin alt komponentlərindən biri kimi “Kurikulum islahatı” təsdiq edilmiş və bu istiqamətdə mütəmadi olaraq işlər görülmüş, tədbirlər həyata keçirilmişdir. Kurikulum Şurası, Kurikulum Mərkəzi yaradılmış və təhsil kurikulumlarının hazırlanmasına başlanılmışdır. İslahat dövründə 2006-cı ildə “Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin Konsepsiyası (Milli Kurikulumu)” sənədi, onun əsasında 2007-ci ildə I-IV siniflər üçün fənn kurikulumları hazırlanaraq təsdiq olunmuşdur” [<https://www.arti.edu.az/az/page/24-kurikulum>].

Yeni kurikulum sənədi təsdiq edildikdən sonra 2008-ci ildə I siniflər, 2011-ci ildə isə V-XI siniflər üçün fənn kurikulumları, eyni zamanda milli kurikulum əsasında Azərbaycan ümumtəhsil məktəbləri üçün 21 fənn üzrə tədris proqramları işlənib hazırlanmışdır. Yeni kurikulum sənədinin hazırlanması zamanı əsas diqqət müasir təhsil yanaşmalarına yönəldilmiş, şagirdyönümlülük, nəticəyönümlülük, şəxsiyyətyönümlülük və s. bir sıra önəmli məqamlar ön plana çəkilmişdir. Ölkəmizdə aparılan kurikulum islahatı təhsil sisteminin inkişafına mühüm töhfələr vermişdir. Kurikulum islahatını zəruri edən əsas səbəblər bunlardır:

- cəmiyyətdə yeni ictimai münasibətlərin yaranması;
- dünya təhsil sisteminə inteqrasiya – informasiya əsrinin tələbləri;
- təhsilin məqsəd və vəzifələrinə yeni baxış və yanaşmaların formalaşması;
- mövcud ümumi təhsil proqramlarının müasir tələblərə cavab verməməsi;
- planlı iqtisadiyyatdan bazar iqtisadiyyatına keçid və s. [Həsənov M., və b., 2014].

Təhsilalanlar üçün hazırlanan yeni tədris proqramlarına uyğun dərsliklərin hazırlanması və eyni zamanda tətbiqi üçün bacarıqlı müəllimlərin yetişdirilməsi əsas məsələlərdən birini təşkil edir. “Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda kurikulumuna aid fikirlər aşağıdakı kimidir:

“Maddə 10. Təhsil proqramı (kurikulum)

10.1. Təhsil proqramı dövlət təhsil standartlarına uyğun ayrı-ayrı təhsil pillələri və səviyyələri üzrə təhsilin məzmununu və mənimsənilmə qaydalarını müəyyən edir.

10.2. Təhsil proqramına tədris planı, fənlər üzrə tədris proqramları, metodik təminatla bağlı tövsiyələr, qiymətləndirmə və digər müvafiq təhsil texnologiyaları daxildir.

10.3. Azərbaycan Respublikasında təhsilin bütün pillələrini və səviyyələrini əhatə edən təhsil proqramları həyata keçirilir.

10.4. Təhsil proqramlarının yerinə yetirilməsi müddəti müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir.

10.5. Əlavə təhsil, distant təhsil və digər xüsusi təhsiləlmə formaları üçün müvafiq təhsil proqramları tətbiq edilir.

10.6. Sağlamlıq imkanları məhdud olan, uzun müddət müalicəyə ehtiyacı olan təhsilənlərin təhsilini, müalicəsini, sosial adaptasiyasını və ictimai həyata inteqrasiyasını nəzərdə tutan xüsusi ümumtəhsil proqramları müəyyən edilir və həyata keçirilir.

10.7. Azərbaycan Respublikasında beynəlxalq təhsil proqramları da həyata keçirilir. Beynəlxalq təhsil proqramları üzrə mütəxəssis hazırlığı müvafiq qanunvericiliyə və təhsil müəssisəsinin nizamnaməsinə əsasən tənzimlənilir” [“Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu., 2009].

Kurikulum vasitəsilə tədris prosesinin təşkil olunmasının əsas üstünlükləri aşağıdakılardır:

- şagirdyönümlü və nəticəyönümlü xarakter daşması;
- sinif daxilində bütün təhsilənlərin öyrənmə prosesinə cəlb olunması;
- şagirdlərdə məntiqi, tənqidi və yaradıcı təfəkkürün inkişaf etdirilməsi və s.

Yaradılan kurikulumların xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq növlərə bölünməsi mühüm məsələ hesab olunmuş və bu sahədə çoxsaylı araşdırmalar aparılmışdır. Avstraliyalı alim Hitendra Piley Azərbaycanda apardığı tədqiqata əsasən, kurikulumun növlərini aşağıdakı kimi müəyyən etmişdir:

- rəsmi kurikulum;
- qeyri-rəsmi kurikulum;
- əhatəli kurikulum;
- fənlərə əsaslanan kurikulum;
- nəticələrə əsaslanan kurikulum;
- inteqrasiya olunmuş kurikulum.

Təhsil daim inkişaf edən və dəyişən bir sistemdir. Azərbaycanda həyata keçirilən kurikulum islahatı təkcə bu günün deyil, eyni zamanda gələcək dövrün tələblərinə uyğun təhsil sisteminin qurulmasına xidmət etməlidir.

Əgər tədris planı tədris proqramından və ya təhsil kursundan daha geniş şəkildə müəyyən edilirsə, onda öyrəniləcək məzmunun sadəcə ifadələrindən daha çoxunu ehtiva etməlidir. Tədris planının əsasını təşkil edən dörd vacib element aşağıdakılardır:

Azərbaycanda mövcud kurikulumun təhlili və təkmilləşdirilməsi imkanları: mütəxəssis rəyi əsasında keyfiyyət tədqiqatı

- məzmun;
- tədris (təlimin təşkili);
- öyrənmə strategiyaları;
- qiymətləndirmə prosesləri.

Bu elementlərin məntiqi bir nümunədə müəyyən edilməsi və təşkili prosesi kurikulum dizaynı kimi tanınır. Kurikulum müəllifləri modelləri müdafiə etməklə kurikulum dizaynı prosesində müəyyən bir nizam və ya rasionallıq yaratmağa çalışmışlar. İki əsas növ mövcuddur: tədris planı tərtibatçılarının nə etməli olduğunu göstərən göstərişli modellər və tədris planı tərtibatçılarının nə etdiyini təsvir etmək məqsədi daşıyan təsviri modellər. Bu modellərin nəzərdən keçirilməsi tədris planının dizaynında iki əlavə əsas elementi anlamağa kömək edir: niyyət ifadələri və kontekst.

“Nəticəyə əsaslanan təhsil” yanaşması bir çox cəhətdən məqsəd modelinə bənzəyir və yenə də sadə bir fərziyyədən başlayır – kurikulum tələbələrin əldə edəcəyi nəticələrlə müəyyən edilməlidir. Kurikulum dizaynı nəticələrdən digər elementlərə (məzmun, tədris və öyrənmə təcrübələri, qiymətləndirmə) “geriyə” doğru işləməklə davam edir.

Tədqiqatın əsas məqsədi kurikulum mütəxəssislərinin rəyləri əsasında Azərbaycanda mövcud kurikulumun tətbiqində qarşıya çıxan problemləri, müsbət tərəfləri və inkişaf ehtiyaclarını müəyyənləşdirmək, həmçinin kurikulumun təkmilləşdirilməsi üçün əsas istiqamətləri ortaya qoymaqdır.

Tədqiqatın vəzifələri:

- kurikulumun müsbət və mənfi cəhətlərini mütəxəssis baxışları əsasında təhlil etmək;
- kurikulumun təkmilləşdirilməsi üçün təklif olunan dəyişiklikləri müəyyənləşdirmək;
- mütəxəssis tövsiyələrini sistemləşdirərək ümumi nəticələr və müəllif təklifləri irəli sürmək.

Tədqiqatın vəzifələrini yerinə yetirmək üçün əvvəlcə kurikulumun əsas komponentlərini və müasir yanaşmaları nəzərdən keçirmək vacibdir:

- Kurikulum dövlət təhsil standartlarına uyğun hazırlanır və təhsil pillələri üzrə məzmunu müəyyən edir [“Təhsil haqqında” Qanun., 2009].
- Təhsil proqramı (kurikulum) kompleks xarakter daşıyır, tədris planı, fənlər üzrə proqramlar, metodik təminat və qiymətləndirmə mexanizmləri kimi bir neçə əsas komponentdən ibarətdir [“Təhsil haqqında” Qanun., 2009].
- Müasir kurikulum qiymətləndirmə sistemini təlim prosesinin ayrılmaz hissəsi kimi qəbul edir.
- Qiymətləndirmə yalnız biliyin yoxlanılması deyil, həm də bacarıq və kompetensiyaların ölçülməsi məqsədi daşıyır. Azərbaycan modelində meyar əsaslı

qiymətləndirmə tətbiq edilir [Ümumi təhsil üzrə kurikulum sənədləri., 2023]. Meyar əsaslı qiymətləndirmə obyektivliyi artırır və subyektiv yanaşmanın qarşısını alır [Həsənov M., və b., 2014].

- Kurikulum modelində müəllim bilik ötürən deyil, təlim prosesini təşkil edən fasilitator rolunda çıxış edir [Kurikulum haqqında məqalə., 2022].
- Müəllim şagirdlərin fəal iştirakını təmin edən mühit yaradır [Həsənov M., və b., 2014].
- İnteraktiv metodların tətbiqi kurikulumun əsas tələblərindən biridir [Ümumi təhsil üzrə kurikulum sənədləri., 2023]. Müəllimin peşəkar inkişafı kurikulumun uğurlu tətbiqi üçün əsas şərtlərdən biri hesab olunur.

Avropa ölkələrində kurikulum yanaşması kompetensiya əsaslı model üzərində qurulmuş və şagird bacarıqlarının formalaşdırılmasına üstünlük verilmişdir. Finlandiya təhsil sistemində kurikulum milli çərçivə sənədi əsasında hazırlanır və məktəblərə müəyyən muxtariyyət verilir. Böyük Britaniyada milli kurikulum əsas fənlər üzrə minimum standartları müəyyən edir və məktəblər bu çərçivə daxilində fəaliyyət göstərirlər.

Təcrübələr göstərir ki, müasir kurikulum modelləri mərkəzləşdirilmiş standartlarla yanaşı çevik tətbiq mexanizmlərini də nəzərdə tutur.

Kurikulumun hazırlanma prinsipləri:

1. tələbə mərkəzli yanaşma (kurikulum tələbələrin ehtiyaclarına və maraqlarına uyğun olmalı);
2. davamlılıq (mövzular mərhələli və ardıcıl şəkildə öyrədilməli);
3. çeşidlilik (müxtəlif öyrətmə metodları və mövzular tətbiq olunmalı);
4. uyğunluq (tədris həyat və cəmiyyət üçün faydalı bilikləri əhatə etməli);
5. qiymətləndirmə ilə əlaqə (kurikulum və qiymətləndirmə bir-birinə uyğun olmalı).

Aparılan araşdırmalar göstərir ki, kurikulum islahatı təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə yönəlmiş strateji addımdır [Ümumi təhsil üzrə kurikulum sənədləri., 2023].

Müasir təhsil sisteminin davamlı inkişafı üçün kurikulumun mütəmadi yenilənməsi vacibdir [Kurikulum haqqında məqalə., 2022]. Azərbaycanda tətbiq olunan kurikulum modeli beynəlxalq təcrübəyə əsaslanmaqla yanaşı, milli xüsusiyyətləri də nəzərə alır [Həsənov M., və b., 2014].

Problemin qoyuluşu

Problemin qoyuluşu mövcud kurikulumun tətbiqi prosesində müşahidə olunan struktur və funksional çatışmazlıqlarla bağlıdır. Azərbaycanda kurikulum islahatı 2000-ci illərdən bəri həyata keçirilsə də, mütəxəssislər tərəfindən qeyd olunan systemsizlik, resurs çatışmazlığı və əsas kompetensiyaların (tənqidi düşünmə,

Azərbaycanda mövcud kurikulumun təhlili və təkmilləşdirilməsi imkanları: mütəxəssis rəyi əsasında keyfiyyət tədqiqatı

---

yaradıcılıq və kommunikasiya) inkişafında boşluqlar təhsilin keyfiyyətinə mənfi təsir göstərir. Bu problemlər şagirdlərin müasir cəmiyyət tələblərinə uyğunlaşmasını çətinləşdirir və təhsil sisteminin ümumi effektivliyini aşağı salır. Tədqiqatın hədəfi kurikulumun məqsəd, məzmun və nəticə komponentləri arasında balansı təmin etmək, beynəlxalq təcrübəni milli kontekstə uyğunlaşdırmaq və praktik bacarıqların inkişafını gücləndirməkdir. Bu yanaşma vasitəsilə mövcud boşluqların müəyyənləşdirilməsi və həll yollarının təklif olunması nəzərdə tutulur.

Metodologiya

Tədqiqat keyfiyyət metodologiyasına əsaslanır və məqsəduyğun seçmə üsulu ilə qurulmuşdur. Məlumatların toplanması üçün yarıstrukturlaşdırılmış açıq suallı sorğu (anket) alətindən istifadə edilmiş, kurikulum sahəsində təcrübəyə malik 10 mütəxəssis iştirakçı olaraq seçilmişdir.

Sorğu sualları kurikulumun müsbət və mənfi cəhətləri, inkişaf istiqamətləri və beynəlxalq təcrübə ilə bağlı əsas istiqamətlərini əhatə edir. Tədqiqat çərçivəsində toplanmış məlumatlar effektiv keyfiyyət analiz metodu olan tematik analiz üsulu ilə təhlil edilmiş, mütəxəssislərin cavablarda təkrarlanan nümunələr, kateqoriyalar və ümumi meyillər sistemli şəkildə müəyyənləşdirilmişdir. Bu metodologiya mütəxəssis rəylərinin dərin təhlilini təmin edərək, tədqiqatın etibarlılığını və obyektivliyini artırır. Sorğu forması mütəxəssislərə elektron formatda təqdim olunmuşdur. Suallar aşağıdakı əsas istiqamətləri əhatə etmişdir:

- Azərbaycanca mövcud kurikulumun müsbət tərəfləri;
- kurikulumun tətbiqi zamanı qarşıya çıxan problemlər və çatışmazlıqlar;
- kurikulumda dəyişiklik və əlavə olunması mümkün olan elementlər;
- kurikulumun gələcək inkişafı ilə bağlı tövsiyələr.

Əsas hissə / Main part

Tədqiqatın iştirakçıları kurikulum sahəsində təcrübəyə malik 10 mütəxəssisi əhatə edir. Bu mütəxəssislər təhsil proqramlarının hazırlanması, tətbiqi və qiymətləndirilməsi istiqamətində praktik bilik və təcrübəyə malik şəxslər arasından seçilmişdir. Belə seçim tədqiqatın məqsədlərinə uyğun olaraq mövzu ilə bilavasitə tanış olan və müvafiq sahədə təcrübəyə malik şəxslərin tədqiqata cəlb edilməsinə imkan yaratmışdır. İştirakçılar tədqiqatçılar tərəfindən peşəkar tanışlıq və mövcud əlaqələr əsasında müəyyən edilmiş və sorğu məlumatlı və məqsəduyğun hesab edilən mütəxəssislərə göndərilmişdir. Seçim zamanı əsas diqqət kurikulumun hazırlanması, tətbiqi və ya qiymətləndirilməsi prosesində praktiki və ya nəzəri təcrübəyə malik olmalarına yönəldilmişdir.

Cədvəl 1.

Sual 1: Mövcud kurikulumun əsas üstünlükləri və zəif cəhətləri nələrdir?	
R1	Zəif cəhətləri sistemsiz, fəaliyyətlərin ölçülə bilinməyən olması, yaş səviyyəsinin bir çox hallarda nəzərə alınmaması və bu dəyişikliklərin müsbət deyil, əks istiqamətə yönəlməsi, ümumi təlim nəticələri, fənn təlim nəticələri arasında uyğunsuzluqların olması və s. məsələlərdir.
R2	Üstün cəhətləri şagirdyönümlü yanaşma, kompetensiyaların inkişafına yönəlmə, təlimdə aktiv metodların tətbiqi, qiymətləndirmədə şəffaflığın olması; mənfi cəhətləri isə müəllimlərin metodiki hazırlığının bəzən kifayət qədər olmaması, resurs çatışmazlığı, praktiki bacarıqlara az yer verilməsi və fənlərarası əlaqələrin zəif qurulmasıdır.
R3	Üstün cəhəti kurikulumun uşağın bacarığına əsaslanması; zəif cəhəti isə bəzi standartların real vəziyyəti əks etdirməməsidir.
R4	Üstün cəhətləri nəticəyönümlü, şagirdyönümlü və tələbyönümlü olmasıdır.
R5	Üstün cəhəti şagirdyönümlü olması, zəif cəhəti bütün müəllimlər tərəfindən tətbiq edilə bilməməsidir.
R6	Üstün cəhəti interaktivliyin olması; zəif cəhəti isə sistemliliyin olmamasıdır.
R7	Üstün cəhəti müasir tendensiyaların nəzərə alınması; zəif cəhəti fənlərin saat çoxluğuudur.
R8	Üstün cəhəti praktikyönümlü olması; zəif cəhəti tam uyğunlaşmanın olmamasıdır (Kurikulumun tətbiqi üçün vəsait ölkə üzrə bütün məktəblərdə eyni olmalıdır, bu isə hələ də təmin olunmayıbdır).
R9	Üstün cəhətləri interaktiv təlim metodlarından geniş istifadə edilməsi və layihə əsaslı öyrənmə yanaşmasının tətbiq olunması (Bu cür metodlar şagirdlərin yaradıcı düşünmə və praktik bacarıqlarını inkişaf etdirməyə kömək edir); zəif cəhətləri materialın təqdimatının bəzən düzgün təşkil olunmaması və tədris prosesinin yetərinə sistemli şəkildə qurulmamasıdır.
R10	Üstün cəhətləri şəxsiyyətyönümlü, nəticəyönümlü və tələbyönümlü olması; zəif cəhətləri respublikada məzmunun kifayət qədər müəyyənəndirilməməsidir.

**Azərbaycanda mövcud kurikulumun təhlili və təkmilləşdirilməsi imkanları:
mütəxəssis rəyi əsasında keyfiyyət tədqiqatı**

Cədvəl 2.

Sual 2: Yeni kurikulum hazırlanarkən hansı əsas prinsiplərə və dəyərlərə üstünlük verilməlidir?	
R1	Sistemsizliyə yol verilməməli, integrativlik, nəticəyönümlülük, davamlılıq və ardıcılıq gözlənilməlidir.
R2	Şəxsiyyətin inkişaf etdirilməsi, bərabər imkanların təmin edilməsi, milli-mənəvi dəyərlərin qorunması, innovativ və tənqidi düşüncənin təşviqi, eləcə də çeviklik və həyat bacarıqlarına əsaslanan yanaşmalara üstünlük verilməlidir.
R3	Şəxsiyyətyönümlü, problem əsaslı yanaşmaya üstünlük verilməlidir.
R4	Bərabərlik, demokratiklik, humanistlik və s. prinsiplərə, milli-mənəvi, ümumbəşəri dəyərlərə üstünlük verilməlidir.
R5	Nəticəyönümlülük, inklüzivlik, şəxsiyyətyönümlülük və s. prinsiplərə üstünlük verilməlidir.
R6	Uyğunluq olmalıdır.
R7	İxtisas və ixtisaslaşmanın təlim nəticələrinin nəzərə alınması, araşdırmayönümlü olması, beynəlxalq standartlara uyğunluq əsas götürülməlidir.
R8	Milliliyin qorunması fonunda yeniliklər tətbiq edilməlidir.
R9	Tədris prosesi interaktiv və layihə əsaslı metodlara söykənməli, yaradıcı düşüncə, əməkdaşlıq və məsuliyyət kimi dəyərlərin formalaşmasına xidmət etməli, milli-mənəvi dəyərlərin qorunması və müasir global trendlərlə uzlaşdırılması mühüm istiqamətlərdən biri olmalıdır.
R10	Təhsil aldığı müəssisəni bitirdikdən sonra tələbələrin işə qəbul imtahanına hazırlaşmalarına ehtiyac yaranmaması üçün prinsip və dəyərlər nəzərə alınmalıdır.

Cədvəl 3.

Sual 3: Kurikulumda hansı kompetensiyaların inkişafına kifayət qədər diqqət yetirilmir? (Məsələn, tənqidi düşünmə, yaradıcılıq, kommunikasiya və s.)	
R1	Məzmun təhsilalanın nəyi bacaracağı, öyrəndiklərini necə nümayiş etdirəcəyi deyil, onun nəyi öyrənəcəyinə yönəlib. Standartların tərtibində mövcud yanaşma düzgün kompetensiyayönümlü deyil. Təlim nəticələri tələbənin nəyi öyrənəcəyinə fokuslanır, lakin onun nəyi bacaracağına və öyrəndiklərini necə tətbiq edərək nümayiş etdirəcəyinə yönəlmiş. Yəni kurikulumda nəticəyönümlü və bacarıqyönümlü yanaşma tam əks olunmayıb. Bu işə təhsilin praktik yönünün zəifləməsinə və şagirdlərin əldə etdikləri bilikləri tətbiq etmə imkanlarının məhdudlaşmasına səbəb olur.
R2	Tənqidi və yaradıcı düşünmə, kommunikasiya və əməkdaşlıq bacarıqları, problem həllətmə və rəqəmsal savadlılıq sahələrinə daha çox diqqət ayrılmalıdır.
R3	Ünsiyyət bacarıqlarının (kommunikasiya) inkişaf etdirilməsinə kifayət qədər diqqət yetirilmir.
R4	Bu kompetensiyalar kurikulumun hazırlanmasında nəzərə alınıb. Hesab edirəm ki, onların inkişafı düzgün qurulmuş müəllim-şagird fəaliyyətindən asılıdır.
R5	Analitik düşüncənin inkişaf etdirilməsinə kifayət qədər diqqət yetirilmir.
R6	Təhsilalanlarda sosial məsuliyyət olmalıdır.
R7	Məncə, tənqidi təfəkkür, kreativlik, diqqət çox azdır.
R8	Kompetentlik anlayışının daxilində mövcud olan bütün bacarıqlar inkişaf etdirilməlidir, lakin bizim şagirdlərdə hazırda tənqidi düşünmə və yaradıcılıq bir qədər zəifdir.
R9	Komandada işləmək bacarığı, çeviklik, yeniliyə açıqlıq.
R10	Yaradıcılıq, tənqidi düşünmə və səriştəliliyə lazımı qədər diqqət yetirilmir.

**Azərbaycanda mövcud kurikulumun təhlili və təkmilləşdirilməsi imkanları:
mütəxəssis rəyi əsasında keyfiyyət tədqiqatı**

Cədvəl 4.

Sual 4: Yeni kurikulum hazırlanarkən hansı beynəlxalq təcrübə və modellərdən yararlanmaq faydalı olar? (məsələn, Finlandiya, Sinqapur, Kanada və s.)	
R1	Hansı modeldən istifadəyə yer verilməsindən asılı olmayaraq, ilk növbədə, Azərbaycan cəmiyyətinin tələblərini, resurs bazasını, təhsilverənlərin və təhsilçilərin bu yeniliyə hazırlığını və s. amilləri nəzərə almaq mütləqdir.
R2	Finlandiyanın şagird mərkəzli və etimad əsaslı modeli, Sinqapurun STEAM və tətbiqi bacarıqlara yönəlmiş sistemi, Kanadanın inklüziv və kompetensiya əsaslı təhsil yanaşması nümunə kimi götürülə bilər.
R3	Finlandiya təhsil modelindən yararlanmaq faydalı olar.
R4	İngiltərə təhsil modelindən yararlanmaq faydalı olar.
R5	Finlandiya təhsil modelindən yararlanmaq faydalı olar.
R6	Finlandiya təhsil modelindən yararlanmaq faydalı olar.
R7	Beynəlxalq model və təcrübələrdən faydalanmaq üçün onları öyrənmək lazımdır.
R8	Beynəlxalq təcrübədən səmərəli faydalanmaq üçün əvvəlcə müxtəlif modellər hərtərəfli araşdırılmalı, zəif və üstün cəhətləri müəyyənləşdirilməli, daha sonra yerli şəraitə uyğun olanı tətbiq olunmalıdır.
R9	Yeni kurikulum hazırlanarkən Finlandiya, Sinqapur və Kanada kimi qabaqcıl təhsil modellərindən yararlanmaq məqsədəuyğundur, lakin bu təcrübələri olduğu kimi deyil, yerli reallıqları, sosial – mədəni xüsusiyyətləri və mövcud problemləri nəzərə alaraq uyğunlaşdırmaq vacibdir. Beləliklə, beynəlxalq təcrübə milli kontekstə inteqrasiya olunaraq daha effektiv nəticə verə bilər.
R10	Mən etibar üzərində qurulmuş Finlandiya təhsil sistemində üstünlük verərdim.

Sual 5: Kurikulumun məqsəd, məzmun və nəticə komponentləri arasında balans yetərli hesab edirsinizmi?	
R1	Xeyr.
R2	Tam yetərli deyil. Məqsədlər düzgün qoyulsa da, məzmun və nəticələr arasında tam uyğunluq yoxdur. Praktiki və tətbiqi bacarıqların ölçülməsi zəifdir.
R3	Xeyr, beynəlxalq bacarıqlar az nəzərə alınıb.
R4	Bəli, çünki kurikulumun əsas məqsədi cəmiyyət üçün milli-mənəvi dəyərlərə, geniş dünyagörüşünə malik, intellektual, tolerant vətəndaş tərbiyə etməkdir. Hesab edirəm ki, mövcud məzmun bu məqsədə çatmaqla nəticələnir.
R5	Xeyr, çünki Azərbaycan mühitində uşaqların psixoloji dayanıqlılığı arzu olunan səviyyədə formalaşmayıb.
R6	Xeyr.
R7	Balanslı olmadığını düşünürəm.
R8	Bu, məzmun və nəticənin necə tətbiq olunmasından asılıdır. Sual müzakirəyə açıqdır.
R9	Bu balans tam yetərli hesab etmirəm. Statistik göstəricilər və beynəlxalq qiymətləndirmələrin nəticələri göstərir ki, Azərbaycanda şagirdlərin nailiyyət səviyyəsi bir çox inkişaf etmiş və qonşu ölkələrlə müqayisədə aşağıdır. Bu isə o deməkdir ki, kurikulumun məqsəd, məzmun və nəticə komponentləri arasında nəzərdə tutulan uyğunluq praktikada tam şəkildə təmin olunmayıb. Məqsədlər müasir tələblərə cavab versə də, məzmunun və tədris prosesinin nəticələrə real təsiri hələ istənilən səviyyədə deyil.
R10	Yetərli deyil, boşluqlar var.

**Azərbaycanda mövcud kurikulumun təhlili və təkmilləşdirilməsi imkanları:
mütəxəssis rəyi əsasında keyfiyyət tədqiqatı**

Cədvəl 6.

Sual 6: Hazırkı kurikulumun əsas fəlsəfəsi və məqsədi XXI əsrin tələblərinə cavab verir?	
R1	Analitik və yaradıcı düşüncənin formalaşdırılması baxımından, yeterli deyil.
R2	Qismən cavab verir. Müasir bacarıqlara yönəlmə mövcud olsa da, innovasiya və rəqəmsal düşüncənin inkişafını qənaətbəxş hesab etmək olmaz.
R3	Xeyr.
R4	Xeyr.
R5	Bəli.
R6	Bəli cavab verir, amma istənilən formada tətbiq olunmur.
R7	Tam cavab vermir.
R8	Fəlsəfə olaraq yetərli görünür, lakin nəticə olaraq deyil.
R9	Tədris prosesində innovativ texnologiyaların və müasir metodların tətbiqi hələ də məhduddur. Buna görə də, kurikulumun ideyası müasir tələblərə cavab versə də, onun icra mexanizmləri və tətbiq səviyyəsi XXI əsrin sürətlə dəyişən tələblərinə tam uyğun deyil.
R10	Cavab verir, lakin təkmilləşdirilməsinə ehtiyac var.

Sual 7: Kurikulumun qiymətləndirmə sistemi praktikada nə dərəcədə effektivdir? Onun təkmilləşdirilməsi üçün nə təklif edərdiniz?	
R1	Mütləq təkmilləşdirilməlidir. Qiymətləndirmə konsepsiyası və məktəbdaxili qiymətləndirmə arasında heç bir davamlılıq gözlənilmir. Ümumiyyətlə, qaydalar systemsizdir, mexanizm işləmir.
R2	Məncə, qiymətləndirmə sistemi tam effektiv deyil. Nəzəri biliklər yaxşı qiymətləndirilir, lakin praktik bacarıqlar kifayət qədər nəzərə alınmır. Təkmilləşdirmək üçün real situasiyalara əsaslanan tapşırıqlar və davamlı formativ qiymətləndirmə tətbiq edilməlidir.
R3	Qismən effektivdir.
R4	Müəllim peşəkarlığı artırılmalıdır.
R5	Formativ qiymətləndirmə zamanı meyarlar sadə və anlaşılıqlı şəkildə tərtib olunmalıdır.
R6	Pilot layihə formasında həyata keçirilsin.
R7	Tam effektiv olduğunu hesab etmirəm.
R8	Hər şeydən öncə qiymətləndirmə sistemi özü nə istədiyini bilməlidir. Azərbaycanda ən çox dəyişimə uğradılan məhz qiymətləndirmə sistemidir. Bununla yanaşı, hazırkı sistemi qənaətbəxş hesab etmirəm. Təkmilləşdirmə üçün mövcud şərait və insan dəyərləri dərinlən tədqiq olunmalıdır.
R9	Mövcud qiymətləndirmə sistemi tam effektiv hesab oluna bilməz, çünki o, şagirdlər üçün çox vaxt ciddi psixoloji təzyiq və stres yaradır. Qiymətləndirmə daha çox nəticəyə yönəlir, prosesin özünü və şagirdin fərdi inkişafını kifayət qədər nəzərə almır. Bu sistemdə əsas məqsəd yalnız bilik ölçmək deyil, həm də şagirdin motivasiyasını artırmaq və sağlam rəqabət mühiti formalaşdırmaq olmalıdır. Təklif edərdim ki, qiymətləndirmə formaları daha çevik, fərdiləşdirilmiş və motivasiyaedici olsun.
R10	Qiymətləndirilmə peşəkarlar tərəfindən aparılmalı və bunun vahid mexanizmi olmalıdır. Bəzən qiymətləndirilməni aparan şəxslər subyektiv mövqedən yanaşır, özünün tanış olduğu hər hansı bir xarici ölkənin sistemi üzrə hərəkət edir.

**Azərbaycanda mövcud kurikulumun təhlili və təkmilləşdirilməsi imkanları:
mütəxəssis rəyi əsasında keyfiyyət tədqiqatı**

Cədvəl 8.

Sual 8: Yeni kurikulumda hansı fənlər və ya modullar əlavə edilməlidir? (məsələn, rəqəmsal savadlılıq, davamlı inkişaf, vətəndaşlıq bacarıqları və s.)	
R1	Yenilikçilik, yaradıcı düşünmə və kompleks problemin həlli modulu (analitik, yaradıcı düşünmənin formalaşdırılması, məntiqi əlaqənin qurulması və s.)
R2	Süni intellekt əsasları, davamlı inkişaf və emosional-intellekt bacarıqları modulları əlavə edilməlidir.
R4	Kurikulumlar inteqrativ olmalıdır.
R5	Yeni kurikulumda kompetensiyalar sırasında rəqəmsal savadlılıq, vətəndaşlıq bacarıqları da yer almalıdır.
R7	Cavab vermək üçün daha ciddi araşdırmaq lazımdır.
R8	Cinsi tərbiyə mütləq şəkildə mənəvi baxımdan vacib sahələrdən biridir. Süni intellektin (İAI -implementation of artificial intelligence) tətbiqi sahəsində bu kimi mövzuların kifayət qədər əhatə olunmadığı müşahidə olunur.
R9	Rəqəmsal savadlılıq, yaradıcı düşünmə, emosional zəka və sosial bacarıqlar kurikulumuna daxil edilməlidir.
R10	Hər üçü çox vacibdir. Rəqəmsal savadlılıq inkişaf etdirilməlidir.

Sual 9: Tədris nəticələrinin daha aydın və ölçülə bilən şəkildə ifadə olunması üçün nə dəyişilməlidir?	
R1	Məzmun daha aydın olmalıdır.
R2	Nəticələr konkret meyarlarla və ölçülə bilən göstəricilərlə ifadə olunmalıdır. Hər nəticə üçün real bacarıq və fəaliyyət nümunələri əlavə edilməlidir.
R3	Standartlara uyğunlaşdırılmalıdır.
R4	Validəynlərin düşüncəsi, təhsildən gözləntiləri dəyişilməlidir.
R5	Qiymətləndirmə kağızda deyil, elektron şəkildə aparılmalıdır.
R6	Təlim nəticəsi sadə olmalıdır.
R7	Yanaşma dəyişməlidir, qaydalar və təkliflər daha aydın şəkildə ifadə edilməlidir.
R8	Qiymətləndirmə sistemi dəyişməlidir.
R9	Hər bir nəticə üçün dəqiq meyarlar və qiymətləndirmə indikatorları müəyyən edilməlidir ki, həm müəllim, həm də şagird nəyi və hansı səviyyədə əldə etməli olduğunu bilsin.
R10	Meyarlar hazırlanmalıdır.

**Azərbaycanda mövcud kurikulumun təhlili və təkmilləşdirilməsi imkanları:
mütəxəssis rəyi əsasında keyfiyyət tədqiqatı**

Cədvəl 10.

Sual 10: Əgər sizə kurikulumu yenidən hazırlamaq imkanı verilsəydi, hansı əsas dəyişiklikləri həyata keçirərdiniz və nəyə görə məhz o dəyişiklikləri?	
R1	İlk növbədə, müasir dövrün tələbləri baxımından, daha çox praktik və həyati bacarıqların formalaşdırılmasına dəyişiklik edərdim. Bunlarla yanaşı, təlim strategiyası və qiymətləndirilmənin sistemli, əlaqəli, davamlı şəkildə qurulmasını diqqətdə saxlayardım.
R2	Tələbələr üçün kurikulumu daha praktik və bacarıqyönlü istiqamətdə inkişaf etdirər, layihə əsaslı öyrənmə, rəqəmsal bacarıqlar və tənqidi düşünmənin formalaşmasını gücləndirərdim. Bu dəyişikliklər tələbələrin əmək bazarına və real həyata daha yaxşı hazırlanmasına kömək edərdi.
R3	Təhsil prosesində şagirdlərdə həyati bacarıqların inkişaf etdirilməsini təmin edərdim. Çünki 11 illik təhsilin sonunda şagird zəruri həyati bacarıqlarına malik olmalıdır.
R4	Daha integrativ tədris proqramı hazırlayardım, fənlərin sayının azaldılmasını təmin edərdim.
R5	Valideynin hüquq və vəzifələrini daha çox ön plana çıxarardım.
R6	Ciddi dərəcəli, xüsusi təhsilə ehtiyacı olan şagirdlərin ixtisaslaşmış müəssisələrdə təhsil almasını təmin edərdim.
R7	Dəqiq cavab verə bilmirəm.
R8	Əgər kurikulumu yenidən hazırlamaq imkanım olsaydı, ümumi təhsil sisteminə kompleks dəyişikliklər həyata keçirərdim.
R9	İlk növbədə, mövcud sistemdəki səhvləri və çatışmazlıqları diqqətlə təhlil edərdim. Əsas prioritetim pedaqoji kadrların daha düzgün və praktikiyönlü hazırlanması olardı, çünki kurikulumun uğuru birbaşa müəllimin peşəkarlığından asılıdır. Eyni zamanda şagirdlər üçün motivasiyanı artıran və öyrənməyə maraq yaradan şəraitin yaradılmasını vacib hesab edirəm.
R10	Sürətlə dəyişən dövrdə yaşadığımız üçün məzmun və yanaşmalar daim yenilənməlidir.

Sual 11: Mövcud kurikulum şagirdlərdə peşə bacarıqlarının formalaşmasına nə dərəcədə təsir göstərir? Bu istiqamətdə kurikulum sənədinə hansı dəyişiklik və əlavələr etməyi zəruri hesab edirsiniz?	
R1	Bir fikrim yoxdur.
R2	Mövcud kurikulum əsas nəzəri bilikləri təmin edir, lakin praktiki və peşə bacarıqlarının inkişafı üçün əlavə layihə, təcrübə və qiymətləndirmə mexanizmlərinə ehtiyac var.
R3	Az təsir edir.
R4	Ümumtəhsil məktəbi peşə ixtisası verən qurum deyil. Peşə ixtisasının verilməsi, əsasən, orta ixtisas və ali təhsil müəssisələrinin vəzifəsi hesab olunur.
R5	Şagirdlərə praktik tapşırıqlar verilir. Praktik mövzuların və dərslərin keçirilməsinə daha çox yer vermək lazımdır.
R6	Bilmirəm.
R7	Dəqiq cavabım yoxdur.
R8	Yuxarı siniflərdə mütləq texniki və əmək bacarıqlarının verilməsi və universitet kimi məktəblərin də müəssisələrlə birgə çalışması vacibdir.
R9	Müasir kurikulumun peşə bacarıqlarının formalaşmasına təsiri məhdud hesab edilir. Bir çox valideyn və müəllimlər materialların çox çətin, bəzən isə praktik həyatdan uzaq olduğunu qeyd edirlər. Tədris prosesi çox vaxt şablon yanaşmalar üzərində qurulur və əsas məqsəd sadəcə test imtahanlarını keçmək olur. Bu isə şagirdlərin müstəqil düşünmə, yaradıcı yanaşma və öz ideyalarını inkişaf etdirmə bacarıqlarını məhdudlaşdırır. Bu vəziyyəti dəyişmək üçün kurikulumda praktikiyönlü, layihə əsaslı və əmək bazarına uyğun fənlərə daha çox yer verilməli, həmçinin tənqidi və yaradıcı düşünmə bacarıqlarını inkişaf etdirən tapşırıqların sayı artırılmalıdır.
R10	Təcrübə fənlərin tətbiqini genişləndirmək lazımdır.

**Azərbaycanda mövcud kurikulumun təhlili və təkmilləşdirilməsi imkanları:
mütəxəssis rəyi əsasında keyfiyyət tədqiqatı**

Respondentlərin cavablarının ümumi tematik analizi:

Cədvəl 12.

Tematik kateqoriyalar	Kodlanmış fikirlər	Say
üstün və zəif cəhətlər	<i>şagirdyönlülük</i>	4
	<i>nəticəyönlülük, tələbyönlülük</i>	3
	<i>kompetensiya və bacarıq inkişafı</i>	4
	<i>sistemsizlik və təşkilat problemləri</i>	3
	<i>tədris nəticələri uyğunsuzluğu</i>	3
	<i>praktiki bacarıqlara az yer verilməsi</i>	2
prinsiplər və dəyərlər	<i>şəxsiyyətyönlülük / şagirdyönlülük</i>	3
	<i>milli-mənəvi və ümumbəşəri dəyərlərin qorunması</i>	4
	<i>bərabərlik və inklüzivlik</i>	3
	<i>innovativlik və müasir trendlərlə uzlaşdırma</i>	3
kompetensiyalar	<i>tənqidi düşünmə</i>	5
	<i>yaradıcı düşüncə</i>	4
beynəlxalq təcrübə və yanaşmalar	<i>əməkdaşlıq / komandada işləmə</i>	2
	<i>Finlandiya modeli</i>	5
	<i>Sinqapur modeli</i>	2
	<i>STEAM və tətbiqi bacarıqlara yönəlmiş</i>	2
balanslaşma	<i>yerli kontekst və resursların nəzərə alınması</i>	3
	<i>balans yetərli olmaması</i>	8
XXI əsrin tələblərinə uyğunluq	<i>məzmun və nəticələr arasında uyğunluq problemləri</i>	2
	<i>yetərli olmaması</i>	6
	<i>qismən cavab verilməsi</i>	4
	<i>tətbiq səviyyəsinin yetərsizliyi</i>	3

qiymətləndirmənin effektivliyi	<i>tam effektiv olmaması</i>	6
	<i>təkmilləşdirməyə ehtiyac olmaması</i>	7
modullar	<i>rəqəmsal savadlılıq / süni intellekt</i>	6
	<i>vətəndaşlıq bacarıqları</i>	3
	<i>sosial bacarıqlar</i>	2
tədris nəticələrinin aydınlığı və ölçülməsi	<i>nəticələrin konkret meyarlarla və indikatorlarla ifadəsi</i>	3
	<i>məzmunun aydınlaşdırılması</i>	2
yenidənqurma istiqamətləri	<i>praktik və həyati bacarıqların gücləndirilməsi</i>	3
	<i>layihə əsaslı öyrənmə və bacarıqyönlü tədris</i>	1
	<i>valideynlərin hüquq və vəzifələrinin ön plana çıxarılması</i>	1
peşə bacarıqlarına təsir	<i>praktik və peşə bacarıqlarının inkişafı üçün layihə və təcrübə ehtiyacı</i>	5
	<i>təsir azlığı</i>	2
	<i>əsasən, nəzəri bilik təmin etməsi</i>	2
	<i>qəti cavabın verilməməsi</i>	3

I. Mövcud kurikulumun təhlili: üstün və zəif cəhətlər

Aparılan təhlillər göstərir ki, mövcud kurikulum nəzəriyyədə müasir tələblərə cavab versə də, tətbiqi ciddi maneələrlə üzləşir.

1. Üstün cəhətlər

Respondentlərin fikrincə, kurikulumun əsas güclü tərəfləri müasir təhsil trendlərinə uyğunluğu ilə bağlıdır:

Şagirdyönlülük və nəticəyönlülük. Kurikulum müasir təhsil tələblərinə uyğun olaraq şagirdyönlü, nəticə və kompetensiya əsaslı yanaşmanı ön plana çıxarır. Respondent 2 (R2) bu yanaşmaları kurikulumun üstünlükləri kimi qeyd edir, həmçinin qiymətləndirmədə şəffaflığı da üstün cəhət sayır. R4 isə kurikulumun nəticəyönlü, şagirdyönlü və tələbyönlü olduğunu vurğulayır.

İnteraktiv metodların tətbiqi. Kurikulumun üstün cəhətlərindən biri kimi interaktiv təlim metodlarından geniş istifadə edilməsi və layihə əsaslı öyrənmə yanaşmasının tətbiq olunması (R9) göstərilir. R9 qeyd edir ki, bu metodlar şagirdlərin yaradıcı düşünmə və praktiki bacarıqlarını inkişaf etdirməyə kömək

**Azərbaycanda mövcud kurikulumun təhlili və təkmilləşdirilməsi imkanları:
mütəxəssis rəyi əsasında keyfiyyət tədqiqatı**

---

edir. Həmçinin R7 kurikulumda müasir tendensiyaların nəzərə alındığını bildirir.

2. Zəifliklər və tətbiqi çətinliklər

Təhlil mövcud kurikulumun tətbiqi mərhələsində sistemlilik və resurs təminatı ilə bağlı ciddi problemlərin mövcud olduğunu göstərir.

Sistemsizlik və uyğunsuzluq. R1 sistemsizlik, fəaliyyətlərin ölçülməməsi və ümumi təlim nəticələri ilə fənn təlim nəticələri arasında uyğunsuzluqları zəif cəhətlər kimi qiymətləndirir. R6 kurikulumda interaktivlik olsa da, sistemli olmadığını qeyd edir.

Kadr və resurs çatışmazlığı. R2 müəllimlərin metodiki hazırlığının kifayət qədər olmadığını və resurs çatışmazlığını zəif cəhət kimi göstərir. R8 kurikulumun tətbiqinin tam uyğunlaşmasının mümkünsüzlüyünü vəsaitin ölkə üzrə bütün məktəblərdə eyni olmaması ilə əlaqələndirir və bunun hələ də təmin edilməməsini əsas problem hesab edir.

Kompetensiyaların məhdud inkişafı. Aparılan təhlillər göstərir ki, tənqidi düşünmə, yaradıcılıq, kommunikasiya və problem həllətmə kimi əsas kompetensiyaların inkişafına kifayət qədər sistemli və praktiki yönümlü diqqət yetirilmir. R1 qeyd edir ki, standartların tərtibi tələblərə uyğun deyil, çünki o, təhsilalanın nəyi bacaracağını deyil, nəyi biləcəyinə yönəlib. R8 hazırda şagirdlərdə tənqidi düşünmə və yaradıcılığın bir qədər zəif olduğunu qeyd edir.

II. Məzmun balansı və XXI əsrin tələblərinə uyğunluq

1. Məqsəd, məzmun və nəticə balansı

Təhlillər göstərir ki, kurikulumda məqsədlər müəyyənləşdirilsə də, məzmun və nəticə komponentləri arasında praktik səviyyədə tam balans təmin olunmamışdır. Xüsusilə tətbiqi bacarıqların inkişafı və ölçülməsi baxımından boşluqlar mövcuddur. Respondentlərin əksəriyyəti bu balansı qeyri-kafi hesab edir. R1-in cavabı bu uyğunsuzluğun səbəbini praktiki və tətbiqi bacarıqların ölçülməsinin zəif olması ilə əlaqələndirir. R9-un cavabı isə bu uyğunsuzluğu statistik göstəricilərin və beynəlxalq qiymətləndirmələrin aşağı nəticələri ilə əsaslandırır. Kurikulumun fəlsəfəsinin XXI əsrin tələblərinə cavab verməsi barədə suala R2 qismən cavab verdiyini, lakin innovasiya və rəqəmsal düşüncə sahəsində tam uyğun olmadığını qeyd edir. R9 isə kurikulumun ideyasının müasir tələblərə cavab versə də, onun icra mexanizmlərinin və tətbiq səviyyəsinin XXI əsrin sürətlə dəyişən ehtiyaclarına tam uyğun olmadığını bildirir.

2. Qiymətləndirmə sisteminin effektivliyi

Mövcud qiymətləndirmə sistemi praktikada tam effektiv deyil. R1 qeyd edir ki, qiymətləndirmə qaydaları sistemsizdir, davamlılıq gözlənilmir və vahid mexanizm işləmir, buna görə də mütləq təkmilləşdirilməlidir. R2 hesab edir ki, nəzəri biliklər yaxşı qiymətləndirilsə də, praktik bacarıqlar kifayət qədər nəzərə alınmır, təkmilləşdirmək üçün real situasiyalara əsaslanan tapşırıqlar tətbiq edilməlidir.

R9 isə mövcud sistemin şagirdlər üçün psixoloji təzyiq və stress yaratdığını, prosesin özünü və fərdi inkişafı kifayət qədər nəzərə almadığını qeyd edir. R10 qiymətləndirmənin peşəkarlar tərəfindən vahid mexanizm əsasında aparılmasını təklif edir.

III. Kurikulumun təkmilləşdirilməsi istiqamətləri

Yeni kurikulumun hazırlanmasında əsas diqqət praktik və həyati bacarıqların formalaşdırılmasına, eləcə də beynəlxalq təcrübənin milli kontekstə uyğunlaşdırılmasına yönəldilməlidir.

1. Əlavə zəruri modullar və kompetensiyalar

Yeni kurikulumda rəqəmsal savadlılıq, süni intellekt əsasları, yaradıcı və tənqidi düşünmə, vətəndaşlıq bacarıqları, emosional zəka və davamlı inkişaf kimi modulların yer alması zəruri hesab edilir. R1 yenilikçilik, yaradıcı düşünmə və kompleks problem həll modulunu, R2 isə süni intellekt əsasları, davamlı inkişaf və emosional-intellekt bacarıqları modullarını əlavə etməyi təklif edir. Tədris nəticələrinin aydın ifadə olunması üçün R2 nəticələrin konkret meyarlarla və ölçülə bilən göstəricilərlə ifadə olunmasını və real bacarıqları əks etdirən fəaliyyət nümunələri ilə müşayiət edilməsini təklif edir. R9 da oxşar olaraq dəqiq meyarlar və qiymətləndirmə indikatorları müəyyən edilməsinin vacibliyini qeyd edir.

2. Peşə bacarıqlarının gücləndirilməsi

Mövcud kurikulum şagirdlərdə peşə bacarıqlarının formalaşmasına məhdud təsir göstərir və əsasən, nəzəri biliklərin mənimsənilməsinə yönəlmişdir. R9 qeyd edir ki, materiallar çox vaxt praktik həyatdan uzaqdır, əsas məqsəd test imtahanlarını keçmək olur, bu isə şagirdlərin müstəqil düşünmə və yaradıcı yanaşma bacarıqlarını məhdudlaşdırır. Bu vəziyyəti dəyişmək üçün R2 praktiki və peşə bacarıqlarının inkişafı üçün əlavə layihə, təcrübə və qiymətləndirmə mexanizmlərinə ehtiyac olduğunu bildirir. R8 isə yuxarı siniflərdə texniki və əmək bacarıqlarının verilməsini, məktəblərin müəssisələrlə birgə çalışmasını vacib hesab edir.

3. Beynəlxalq təcrübədən yararlanma

Yeni kurikulumun hazırlanmasında Finlandiya, Sinqapur və Kanada kimi qabaqcıl beynəlxalq təhsil modellərindən yararlanmaq məqsədəuyğundur. Lakin R1 qeyd edir ki, hansı modeldən istifadə edilməsindən asılı olmayaraq, ilk növbədə, Azərbaycan cəmiyyətinin tələblərini, resurs bazasını, təhsilverənlərin və təhsilalanların bu yeniliyə hazırlığını nəzərə almaq mütləqdir. R9 vurğulayır ki, bu təcrübələri olduğu kimi deyil, yerli reallıqları, sosial-mədəni xüsusiyyətləri və mövcud problemləri nəzərə alaraq uyğunlaşdırmaq vacibdir ki, beynəlxalq təcrübə milli kontekstə inteqrasiya olunsun. R8 də eyni fikri dəstəkləyərək, çox inkişaf etmiş üstün modelin götürülməsinin yerli imkansızlıqlar fonunda sadəcə nəticəsizliklə özünü göstərə biləcəyini bildirir.

Nəticə / Conclusion

Aparılmış keyfiyyət təhlilinin nəticələri göstərir ki, Azərbaycanda tətbiq olunan mövcud kurikulum nəzəri baxımdan şagirdyönümlü və nəticəyönümlü yanaşmaya əsaslanarsa da, onun praktik icra mərhələsində bir sıra struktur və funksional problemlər mövcuddur. Xüsusilə kurikulumun məqsəd, məzmun və təlim nəticələri komponentləri arasında praktiki səviyyədə tam uyğunluq və balansın təmin olunmadığı müşahidə edilmişdir. Bu vəziyyət daha çox tətbiqi bacarıqların formalaşdırılması və həmin bacarıqların effektiv şəkildə qiymətləndirilməsi sahəsində özünü göstərir. Mütəxəssis rəyləri əsasında müəyyən edilmişdir ki, mövcud kurikulum çərçivəsində praktikiyönümlülük, resurs təminatı və məzmunun müasir tələblərə uyğunluğu baxımından boşluqlar qalmaqdadır. XXI əsrin sürətlə dəyişən sosial, iqtisadi və texnoloji çağırışları fonunda kurikulumun yalnız konseptual səviyyədə deyil, eyni zamanda icra mexanizmləri baxımından da təkmilləşdirilməsi zəruri hesab olunur. Bu baxımdan, kurikulumun fəlsəfi ilə onun real tədris praktikası arasında daha güclü əlaqənin qurulması mühüm əhəmiyyət daşıyır.

Praktik tövsiyələr

Kurikulumun müasir təhsil tələblərinə uyğunlaşdırılması və effektivliyinin artırılması məqsədilə aşağıdakı əsas tövsiyələrin həyata keçirilməsi məqsədəuyğun hesab edilir:

1. Kompetensiyaların sistemli inkişafı və praktikiyönümlülüğün artırılması

Tədris prosesində əsas diqqət praktik və həyati bacarıqların formalaşdırılmasına yönəldilməlidir. Tənqidi düşünmə, yaradıcılıq, problem həlletmə və əməkdaşlıq kimi əsas kompetensiyaların inkişafı sistemli, ardıcıl və real həyatla əlaqəli fəaliyyətlər vasitəsilə təmin olunmalıdır. Bununla yanaşı, kurikuluma rəqəmsal savadlılıq, süni intellekt əsasları, emosional zəka və davamlı inkişaf kimi müasir və həyati əhəmiyyətli mövzuların integrativ şəkildə daxil edilməsi tövsiyə olunur.

2. Qiymətləndirmə sisteminin yenidən qurulması

Qiymətləndirmə sistemi vahid və şəffaf mexanizm əsasında, proses yönümlü və praktik bacarıqları ölçən formada yenidən təşkil edilməlidir. Qiymətləndirmənin əsas məqsədi yalnız bilik səviyyəsini müəyyən etmə deyil, eyni zamanda şagirdin fərdi inkişaf dinamikasını izləmək və öyrənməyə motivasiyasını gücləndirmək olmalıdır. Təlim nəticələrinin aydın, ölçülə bilən və konkret meyarlar və indikatorlarla ifadə edilməsi məzmun, standartlar və qiymətləndirmə arasında uyğunluğun təmin edilməsinə xidmət edəcəkdir.

3. Müəllim hazırlığının gücləndirilməsi və tətbiqi bacarıqların inkişafı

Mütəxəssis rəylərinə əsasən, kurikulumun effektiv tətbiqi birbaşa müəllimin peşəkar hazırlıq səviyyəsi ilə bağlıdır (R9). Bu səbəbdən pedaqoji kadrların hazırlanması və ixtisasartırma proqramları daha praktik, tətbiqyönümlü və davamlı peşəkar inkişaf modeli əsasında qurulmalıdır. Kurikulumda layihə əsaslı öyrənmə, praktik fəaliyyətlər və əmək bazarının tələblərinə uyğun məzmunun artırılması, eləcə də məktəblərlə istehsalat və xidmət müəssisələri arasında əməkdaşlığın genişləndirilməsi tövsiyə olunur.

4. Beynəlxalq təcrübənin kontekstləşdirilmiş tətbiqi

Finlandiya, Sinqapur və Kanada kimi inkişaf etmiş dövlətlərin qabaqcıl təhsil sistemlərinin kurikulum modellərindən yararlanmaq məqsədəuyğundur. Lakin bu təcrübələrin mexaniki şəkildə transfer edilməsi deyil, Azərbaycan təhsil sisteminin sosial-mədəni xüsusiyyətləri, mövcud resursları və iştirakçıların hazırlıq səviyyəsi nəzərə alınmaqla kontekstləşdirilmiş formada tətbiqi daha səmərəli nəticələr verə bilər [R1].

Etik məsələlər

Tədqiqatın aparılması zamanı etik prinsiplərə ciddi şəkildə riayət edilmişdir. Məlumatların toplanması prosesində iştirak edən mütəxəssislərin anonimliyi və məxfiliyi tam şəkildə qorunmuşdur. Anket sorğuları zamanı iştirakçılardan şəxsi məlumatlar, ad-soyad və ya vəzifə məlumatları tələb edilməmiş, cavablar yalnız elmi məqsədlər üçün istifadə edilmişdir. İştirakçılar tədqiqatın məqsədi barədə əvvəlcədən məlumatlandırılmış və sorğuda könüllü əsaslarla iştirak etmişlər. Toplanan məlumatlar yalnız ümumiləşdirilmiş formada təhlil edilmiş, fərdi cavabların konkret şəxslərlə əlaqələndirilməsinə yol verilməmişdir. Bu yanaşma tədqiqatın etik çərçivədə və akademik dürüstlük prinsiplərinə uyğun şəkildə aparılmasını təmin etmişdir.

Məqalənin aktuallığı. Bu tədqiqatın aktuallığı Azərbaycan təhsil sisteminin qlobal çağırışlar qarşısında sürətlə inkişaf etməsi zərurətindən irəli gəlir. XXI əsrdə rəqəmsallaşma, innovasiya və davamlı inkişaf kimi amillər təhsil proqramlarının yenidən qurulmasını tələb edir. Azərbaycanda mövcud kurikulumun effektivliyini qiymətləndirmək və təkmilləşdirmək, şagirdlərin müasir əmək bazarına uyğunlaşmasını təmin etmək baxımından strateji əhəmiyyət daşıyır. Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, kurikulum islahatları təhsilin keyfiyyətini yüksəldərək milli inkişafı dəstəkləyir, lakin yerli kontekstdə bu prosesin mütəxəssis rəylərinə əsaslanan təhlili hələ də kifayət qədər aparılmayıb. Bu baxımdan, tədqiqat aktual problemlərin həllinə töhfə verərək təhsil siyasətinin formalaşmasına kömək edir.

Məqalənin elmi yeniliyi. Məqalənin elmi yeniliyi Azərbaycanda kurikulum islahatlarının mütəxəssis rəylərinə əsaslanan keyfiyyət təhlilindən ibarətdir. Əv-

Azərbaycanda mövcud kurikulumun təhlili və təkmilləşdirilməsi imkanları: mütəxəssis rəyi əsasında keyfiyyət tədqiqatı

---

vəlki tədqiqatlarda, əsasən, kurikulumun nəzəri aspektlərindən bəhs edilsə də, tematik analiz üsulu ilə aparılan bu tədqiqatda mütəxəssislərin praktik tövsiyələri sistemləşdirilir və yeni inkişaf istiqamətləri təklif olunur. Xüsusilə qiymətləndirmə sisteminin yenilənməsi və beynəlxalq təcrübənin milli kontekstə uyğunlaşdırılması kimi məsələlərə yeni baxış bucağı gətirilir. Bu yanaşma təhsildə kurikulumun təhlilinin empirik əsaslarını zənginləşdirərək, gələcək araşdırmalara metodoloji nümunə təqdim edir.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti. Məqalənin praktik əhəmiyyəti təhsil siyasətinin formalaşmasına və kurikulum islahatlarına töhfə verməkdən ibarətdir. Təklif olunan tövsiyələrin (praktik bacarıqların gücləndirilməsi, qiymətləndirmə sisteminin yenilənməsi və müəllim hazırlığının təkmilləşdirilməsi) təhsil müəssisələri tərəfindən birbaşa tətbiq olunması məqsədəuyğun hesab olunur. Bu, şagirdlərin əmək bazarına uyğunlaşmasını asanlaşdıracaq və təhsilin keyfiyyətini yüksəldəcək. Həmçinin tədqiqatın nəticələri pedaqoji kadrların ixtisasartırma proqramlarında istifadə olunaraq, milli təhsil sisteminin ümumi inkişafına praktik dəstək göstərə bilər.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat / References

1. Həsənov M., Cəfərova N., Bəhmənova N. (2014). İbtidai sinif müəllimləri üçün kurikulumun məzmunu və həyata keçirilməsi yolları. Bakı: “Elm və təhsil”, 72 s.
2. Azərbaycan Respublikası Təhsil İnstitutu. Kurikulum. <https://www.arti.edu.az/az/page/24-kurikulum>
3. “Azərbaycan müəllimi” qəzeti. (2014). 14 noyabr.
4. Azərbaycan Respublikası “Təhsil haqqında” Qanunu. (2002). 8 fevral.
5. Azərbaycan Respublikası “Təhsil haqqında” Qanun. (2009). 19 iyun. (Maddə 10).
6. Azərbaycan Respublikası Təhsil İnstitutu. (2023). Ümumi təhsil üzrə kurikulum sənədləri.
7. Kurikulum haqqında məqalə. (2022). Elm.info.az.
8. Kurikulum nədir? (2023). Landau school.
9. Kurikulumun tarixi və mahiyyəti. (2021). Ens.az.
10. Prideaux, D. (2003). ABC of learning and teaching in medicine: Curriculum design. *BMJ*, 326(7383), 268–270.